

УДК 330.342.146:364.22

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ

Н. М. Дєєва, д. е. н., професор, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, dn_n@ukr.net

Узагальнено позитивні й негативні сторони функціонування в просторі розвинених країн світу інституту соціальна держава. Визначено сутність соціальної держави та надано оцінку забезпеченню державою соціальності у суспільстві. Встановлено факти формального посилення соціальної функції української держави впродовж років незалежності. Обґрунтовано необхідність змін інституційного середовища та запропоновано заходи щодо перезавантаження влади у реалізації моделі соціальної держави, адаптовані до національних реалій.

Ключові слова: соціальна держава, соціальна функція держави, інституціональні реформи, децентралізація управління.

Постановка проблеми. На національних теренах вже двадцять років поспіль здійснюється розбудова такого суспільного інституту як соціальна держава, яка за визнанням світової спільноти спроможна забезпечити прийнятну справедливість. На сьогодні напрацьовані класичні моделі соціальної держави. Проте життя вимагає їх видозміни, у контексті чого з'являються як більш обнадійливі, так і суперечливі новітні моделі соціальної держави. В Україні, яка теж конституційно проголосила себе соціальною державою [1], до останнього часу законодавчо не закріплена її модель, хоча таке питання ставилося [2]. Справа у тому, що перехід від держави з високим рівнем усупільнення і порівняно з високорозвиненими країнами Заходу низьким рівнем життя населення до дещо іншого за цивілізаційними мірками матеріального благополуччя, можливого на підвалинах розбудови соціальної держави з ринковим механізмом активізації економічної діяльності, не мав аналогів, та в силу цього був і залишається досить складним. Природно, що за таких обставин, незважаючи на те, що концепція соціальної держави визнана на рівнях як кон-

ституційної теорії, так і практики, в цілому в національному просторі залишається дискусійною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З часу суспільного поступу України як соціальної держави науковою спільнотою надано масу тлумачень її сутності в монографічних та енциклопедичних виданнях, що мало б зорієнтувати у виборі відповідного стану економіки і суспільних прагнень національної моделі. Проте при поглибленій оцінці запропонованих вченими дефініцій новаційного суспільного інституту простежується їх різне порозуміння. Одні вчені зводять сутність інституту соціальної держави до «забезпечення високого рівня життя всього населення країни», а інші обмежують її «наданням соціальної допомоги індивідам, які потрапили у важку життєву ситуацію, з метою забезпечення кожному гідного рівня життя, перерозподілу економічних благ відповідно до принципу соціальної справедливості» [3–6]. Склалася і третя наукова течія, за якою соціальною державою добробут забезпечується «не лише перерозподілом власності одних на користь інших, а головним чином стимулюванням і забезпеченням ак-

тивної та ініціативної діяльності всіх громадян» [7, 8].

Аналітичний огляд фахової наукової літератури щодо визначення сутності соціальної держави свідчить про те, що це питання підпадає під множину теоретичних поглядів, які в принципі суперечать один одному. Відмінності між ними полягають в основному у мірі державного втручання в соціально-забезпечувальні процеси.

Оскільки Україна сьогодні переживає новий етап реформаційних перетворень щодо децентралізації влади, тісно пов'язаних зі сподіваннями на більш повну реалізацію соціального призначення держави, досить гостро стоїть питання створення такого дієвого конструкту, який би враховував специфіку соціальної архітекτονіки українського суспільства й був адаптованим до викликів сьогодення і моделі інноваційного розвитку відповідно. Йдеться про доцільність оновлення задіяного в соціалізаційні процеси механізму функціонування соціальної держави з урахуванням емпіричної реальності.

Формулювання мети статті. З огляду на багатоаспектність модернізаційних процесів у сфері формування і реалізації моделей соціальної держави та потребу в наповненні її національного змісту новими структурними елементами в даній статті поставлено мету щодо визначення сутності соціальної держави, переосмислення масштабів її соціально-забезпечувальної діяльності, а також пошук теоретичної платформи системного оновлення соціальної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Базова формула сутності соціальної держави розроблена німецьким економістом Л. фон Штейном. В запропонованих ним теоретичних есенціях ще у XVIII ст. зроблено наголос на зобов'язанні подібної держави «сприяти економічному й суспільному прогресу всіх своїх громадян» та надання «допомоги тим, хто потерпає від незадоволеності потреб» [9]. Такі складники соціальної функції держави передбачалися і в проекті закону України «Концепція соціальної держави України» [2].

Якщо спробувати надати оцінку сукупній реалізації державою цих специфіч-

них функцій забезпечення соціальності у суспільстві, то логічно звернутися до динаміки зайнятості населення і частки осіб, які потребували державної опіки. Посилаючись на ці індикатори та керуючись офіційною статистикою, можна стверджувати про зведення впродовж 1990–2015 рр. зайнятості працездатного населення з практично повної до 36,8 % [10]. Натомість опосередковані дані стосовно частки бідних протилежні. За офіційними даними, питома вага соціальних допомог й інших одержаних соціальних трансфертів у складі доходів населення у 1990 р. не перевищувала 13,1 %, а у 2015 р. зросла до 37,8 % [10]. Зростання частки соціальних допомог у структурі доходів населення характеризується державними інституціями щорічно в бюджетному процесі як врахування ніш незадоволеного спектру потреб незаможних громадян, що потребує нарощування соціальних видатків й посилення бюджетного навантаження. Підкреслюючи сумнівну соціальність виокремлених дій є необхідність наголосити на тому, що держава фінансує з бюджету лише послуги із задоволення мінімальних гарантій при зорієнтованості на населення загалом, а не на конкретну людину. Наслідком перманентного нарощування обсягу бюджетних ресурсів на потреби підтримки життєздатності тих верств населення, яке має заявлений рівень доходів, що коливається в межах встановленого прожиткового мінімуму, стало укорінення абсолютизму державної влади в проведенні соціальної політики при переобтяженні соціальними зобов'язаннями і повному її банкрутстві щодо їх виконання.

Таким чином, методологічна вразливість пріоритетного виконання соціальної функції держави за рахунок видатків зведеного бюджету України (надалі ЗБУ) на соціальний захист та соціальне забезпечення проявляється як зростанням рівня бідності населення, так і непомірною концентрацією на рівні центральних органів влади всіх механізмів і можливостей для забезпечення добробуту населення з практичним відстороненням останнього від вирішення проблем позитивної динаміки власного життя за рахунок підвищення продуктивності праці. В ретроспективному вимірі цей висновок підтверджується насамперед зростанням об-

сягу видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення ЗБУ у валовому внутрішньому продукту (надалі ВВП)

за 2001–2015 рр. у 2,3 рази, а саме із 3,9% до 8,9 % (рис. 1).

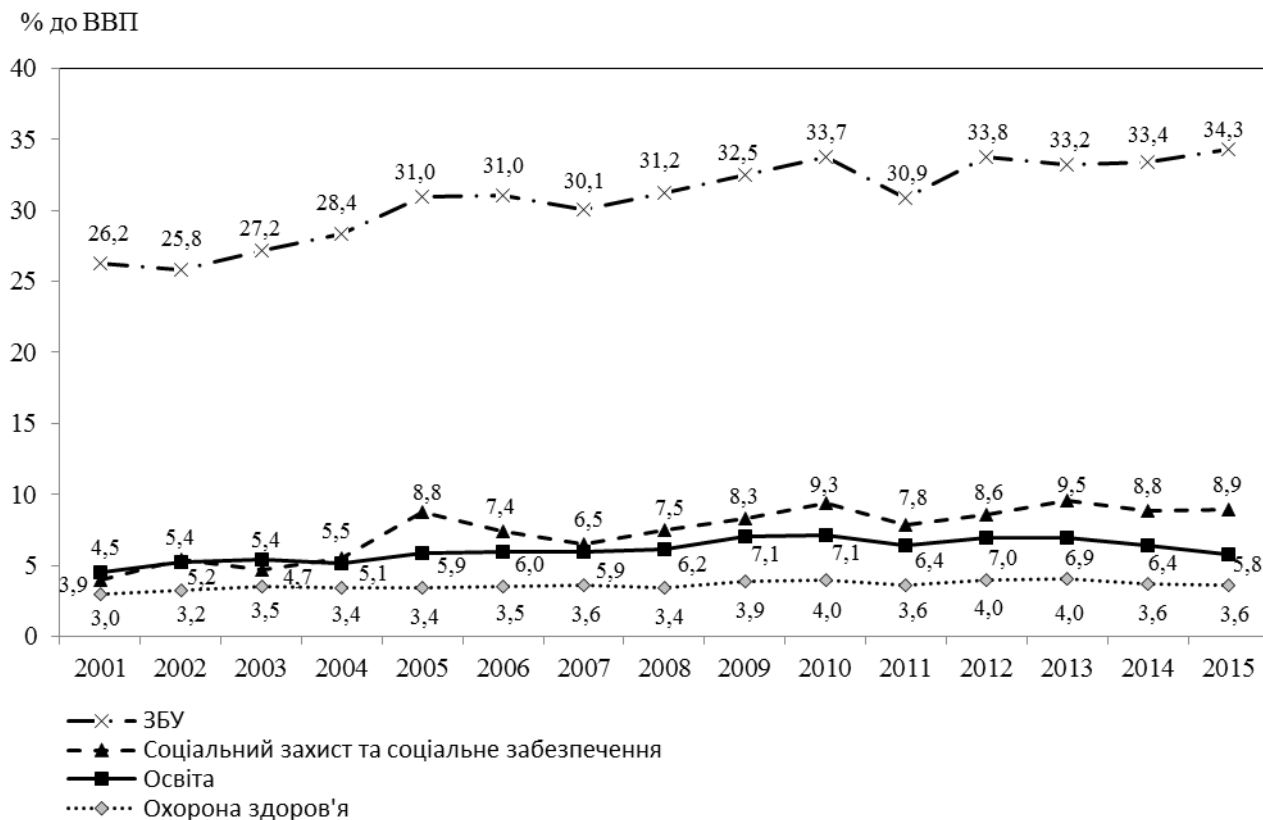

Рис. 1. Динаміка змін часток окремих видатків ЗБУ у ВВП за 2001–2015 рр.

Джерело: складено за даними статистичних збірників Міністерства фінансів України «Бюджет України» за 2001-2015 рр.

У структурі фактичних бюджетних видатків пріоритетні зміни використання коштів на соціальний захист та соціальне забезпечення населення ще більш виразні. Зокрема із 2009 р. вони вже складають понад четверту частину видатків ЗБУ (у 2008 р. – 24,0 %, у 2009 р. – 25,7 %, у 2014 р. – 26,4%, у 2015 р. – 25,9 %). За станом на кінець 2015 р. в абсолютному обчисленні видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення населення перевищили видатки і на освіту і на охорону здоров'я. Причому перевищення видатків на охорону здоров'я сягає в середньому більш ніж у 2,5 рази [11]. Тобто, зростання видатків на соціальний захист відбувається фактично за рахунок скорочення частини тих видатків ЗБУ, які витрачаються для надання послуг соціальної інфраструктури всім верствам населення, а не певній частині, яка підпадає під соціальний захист відповідно діючому законодавству в Україні (хоча і значній). Мова йде про

зменшення впродовж 2002 –2015 рр. питомої ваги видатків на охорону здоров'я із 12,5% до 10,4% та на освіту із 20,3 до 16,8 % [11].

Але таке переформатування структури соціальних видатків на користь підтримки соціально незахищених верств населення і послаблення потенцій формування людського капіталу, як уже підкреслювалося вище, не сприяє зменшенню рівня бідності населення. За результатами його розрахунків, які проводяться фахівцями ІДСД ім. М. В. Птухи НАН України на підставі даних обстеження умов життя домогосподарств Державною службою статистики України, слідує, що у 2015 році за межею відносної бідності за витратами перебувало 22,9 % населення (дані розраховано без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, а також без урахування частини зони проведення антитерористичної операції. У 2015 році межа бід-

ності становила 1560 грн.

Та існує ще й протилежний бік проблем стабільно високого рівня бідності населення. З цього приводу особливо слушними і надважливими для українського суспільства є висновки Групи Світового банку викладені в Доповіді про світовий розвиток, згідно яких «бідність – це не лише нестача матеріальних ресурсів, але і умов, в яких приймаються рішення. Бідність може ставати тягарем для мислення людини і серйозно ускладнювати їй можливість думати усвідомлено... Таким чином, можна говорити про «податок на інтелект», який стягується бідністю» (розрядка автора) [12]. Чому для України вказані тези є такими важливими? Тому що дотепер в країні бракує соціальної відповідальності політиків щодо розуміння ними конституційного правового факту, відтвореного в статтях 5,6 і 7 Конституції України, за якими «... носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування» [1], а не навпаки. Разом з тим, як показує практика і за професійними оцінками проведеними вченими-конституціоналістами, які викладені, зокрема, в Доповіді Комісії з питань здійснення народовладдя щодо розуміння і реалізації конституційних положень «влада народу» від 16 жовтня 2012 року «...потенціал волі народу, як єдиного джерела влади, залишається нерозкритим у конституційних механізмах її реалізації, оскільки домінуючою для держави є політика зміцнення на всіх рівнях виконавчо-розпорядчої моделі вертикалі державної влади і пригнічення ідеї «народоправства» та демократії» [13]. Зрозуміло, що така ситуація потребує «... конституційного регулювання «народовладдя» як основи конституційного ладу» [13] і одночасно тягне за собою постановку цілком логічних питань: який народ є «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні»? Як в умовах постійного зубожіння народу України бідним верствам населення виконувати затвержені конституційні повноваження? Чому народ країни взагалі бідний, якщо йому відповідно ст. 13 Конституції України належать: «Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які

знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією.»? Чому вимоги статті 95 Конституції України, за якою «Регулярні звіти про доходи і видатки Державного бюджету України мають бути оприлюднені», в реальності виконуються для народу вибірково і на власний управлінський розсуд, а не на запит громадянського суспільства?...

Опоненти можуть мені заперечувати в тій частині, що Основний Закон і не повинен визначати всі питання та механізми реалізації повноважень суб'єктів влади соціальної держави та може залишати деякі з них для вирішення шляхом прийняття відповідних законів, так би мовити, пропонуючи суспільству альтернативи. Але через те, що в українській практиці державотворення конституційна норма здійснення народом влади безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування поступово перетворилася в «невидиму», держава кожного разу суспільно-політичну активність підмінює звичаєм, не звертаючи увагу на встановлений конституційний правопорядок у юридичних відносинах з народом як суспільним організмом.

До подібного висновку схиляє факт того, що всі процедури реформування впродовж понад 20 років проходять періодично, непослідовно, вибірково і надзвичайно повільно, при частих і непослідовних змінах пріоритетів та змісту їх законодавчого і нормативного супроводу. Як наслідок, по «дорозі реформування виконавчої влади», яка проводиться фактично самою ж виконавчою владою, втрачаються і закладена першочергова мета, і завдання реформування місцевого самоврядування та основи навіть своєчасно прийнятих відповідних законодавчих актів.

Приведу вагомі аргументи, акцентуючи увагу на тих правових колізіях, які уповільнюють і навіть унеможливають реалізацію соціальної згоди, через порівняння визначених у Конституції України окремих, але, на

мій погляд, ключових обов'язків державної влади. Насамперед це забезпечення прав громадян, визначених статтями 48–53 Конституції України, які по факту виконання перетворилися у формальні норми через неточність та «розмитість» функціональних повноважень державної влади і відсутність нормативного інструментарію народного впливу на обов'язковість виконання вказаних норм Конституції України й відповідних законів України. Саме ці прогалини надають підстави органам державної влади для невиконання визначених обов'язків, і для різного роду «вишуканих» пояснень з питань, які не виконані або не повністю виконані. Найпоширенішими з них є «низький

рівень економічного зростання», хоча саме створення умов для розвитку національної економіки і є основними функціональними обов'язками влади.

В той же час, довільний порядок виконання владою соціальних норм Конституції України, відбувається в жорстких умовах постійного зростання прямого і не прямого податкового навантаження на населення країни. На рис. 2 відтворені результати порівняльного аналізу зміни обсягів податку на доходи громадян (ПДФО) і податку на прибуток, що сплачується суб'єктами господарювання (ПП), який проведено за публічними показниками Міністерства фінансів України про виконання доходів ЗБУ.

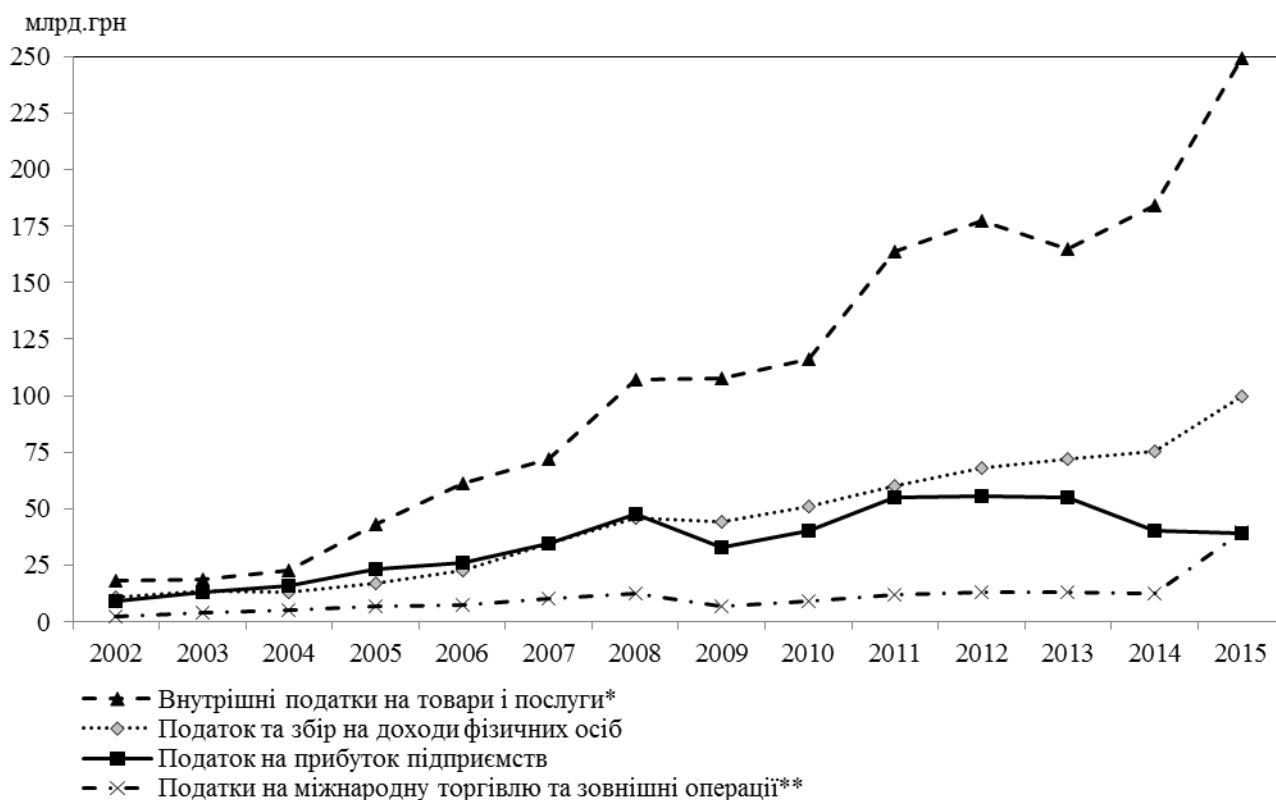

Рис. 2. Зміни обсягів окремих доходів Зведеного бюджету України за 2002–2015 рр.

Джерело: складено за даними статистичних збірників Міністерства фінансів України «Бюджет України» за 2002–2015 роки

Примітка: * податок на додану вартість; акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції); акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів(продукції); акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів.

** ввізне мито; вивізне мито.

Вони показують, що із 2008 року виконання населенням своїх прямих податкових зобов'язань через сплату податків, отриманих за рахунок власної праці в сумарному виразі складається в значно більших обсягах ніж ПП. Зокрема, у 2015 році, обсяг

ПДФО перевищує обсяг другого більш ніж у 2,5 рази і складає понад 15 відсотків всіх доходів ЗБУ. Більш того, частка внутрішніх податків на товари та послуги (податок на додану вартість; акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (про-

дукції); акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції); акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів) за 2002–2015 роки зростає із 21,7 відсотків до 27,4; частка податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції у 2015 році – майже в два рази, перевищивши також рівень ПП, і склала 6,1 відсотка проти 3,2 відсотка у 2002 році [13]. Таким чином наведені зміни обсягів і структури доходів ЗБУ свідчать не тільки про постійне зростання частки прямих податків на доходи громадян, а й частки внутрішніх податків на товари та послуги, які, зрозуміло, сплачуються також за рахунок власних доходів громадян.

Висловлені перестороги щодо причин і наслідків несприйняття соціальної функції держави у виокремленому вигляді (за умови, здавалося б, очевидних доказів на її користь), як у методологічному плані так і в формах організації її забезпечення виконання відповідно Конституції України набули досить принципового значення. Безумовно, втілювати в життя будь-яку теорію, навіть трансформовану в певний інструктивний конструкт, досить складно. Фактичний перехід у систему координат соціальної держави, в якій повною мірою мали б бути задіяними такі основоположні принципи розвитку як цілеспрямованість, варіативність, оптимальність, динамічність, є питанням часу. Але не тільки. Соціальна політика, згідно з формулою соціальної держави, є багатоваріантною і передбачає системну взаємодію та взаємозв'язок різних суб'єктів економіки. Погоджуючись з тим, що однобічна детермінованість варіантів соціальної політики звужує поле соціалізації, ми схилиємося до позиції, за якою основним суб'єктом і координатором реалізації багатогранної політики соціалізації економіки виступає держава. Але перехід на концептуальні основи господарювання «правила без винятків» потребує в сучасний період радикальних змін у здатності влади, як регулятора – виконавця соціальної функції держави взагалі і гаранта просування до цивілізаційних стандартів життя, діагностувати наявний стан і тенденції розвитку соціалізаційної бази забезпечення добробуту населення.

До цього часу наявні оцінки фрагментарні і не враховують що у середовищі, яке допускає суб'єктно-об'єктні інсинуації всеохоплююча відповідальність суб'єктів економіки неможлива. Загальновідомо, що суспільство складається із соціальних груп, у кожній з яких свої уявлення про справедливість і свої дії по її зміцненню. На практиці реальним суб'єктом соціальної політики є правляча соціальна група, а всі інші – лише її об'єкти. При акцентуації уваги інституцій влади на розкріпаченні активності працездатного населення в умовах ринку цей перст є декларативним, оскільки соціальна політика вже тривалий час залишається односуб'єктною і спрямованою як безпосередньо, так і опосередковано на правлячу верхівку. Виокремлені реалії не викликають та й не можуть викликати заперечень. Вони цілком вписуються в канонічну логіку, за якою всі існуючі системи із соціалізованим ринковим механізмом господарювання базуються на примусовому соціальному донорстві одних соціальних груп на користь інших. Природно, що подібний механізм покращення соціального стану як працюючих робітників, так і соціально вразливих верств населення за своєю сутністю є антагоністичним і схиляє псевдореформаторів до асоціальних новацій. Можна зіслатися з цього приводу на оподаткування пенсій працюючих пенсіонерів за ставкою у 15 % і доходів у вигляді дивідендів за акціями та корпоративними правами, нарахованими резидентами – платниками податку на прибуток підприємств (крім доходів у вигляді дивідендів за акціями, інвестиційними сертифікатами, які виплачуються інститутами спільного інвестування) у розмірі 5 %. Можна привести й інший зріз парасоціального інновавання. Так, за даними деяких дослідників, середні місячні витрати пересічного українця без врахування витрат на лікування, придбання промислових товарів, одягу та домашньої техніки коливаються в діапазоні 3700 – 4900 грн [14]. У якому тоді контексті можна сприймати прийняття в якості мінімальної заробітну плату на рівні 3200 грн з 2017 року? Навіть якщо влада виходить з уявлення про обов'язкове отримання малозабезпеченим українцем субсидії на комунальні послуги, то і в такому випадку

ку мова може йти лише про програмоване консервування бідності.

Підкреслюючи виокремлені деструкції соціальної політики, ми маємо обов'язково вийти на джерельну базу необхідних змін. У руслі досягнення цієї мети і вирішення складної проблеми збалансування намірів і можливостей геній системного мислення Е. Ласло звернув увагу на факт того, що «...всі говорять про життєздатність, але не всі розуміють, що саме поставлено на карту...напрошується неминучий висновок... ми повинні змінитися. Побоююся, що питання вже йде не про те, чи слід нам змінюватися, а про те, як швидко і як якісно ми змінимося» [15].

Зрозуміло, що «змінитися» повинна не тільки влада. Змінитися повинні всі суб'єкти економіки, а саме держава, суспільство, бізнес та громадяни. Подібний імператив віднаходить пояснення в зміні поглядів на концепцію соціальної політики як процесу, до якого за зразками країн світової спільноти підключалися, окрім держави, суб'єкти бізнесу та працездатне населення. Разом з тим соціальну відповідальність бізнесу та населення не слід сприймати як заміщення ними держави в питаннях соціалізації. Мова йде про доповнення її соціальної діяльності активністю інших суб'єктів економіки.

Висновки. Незважаючи на те, що концепція соціальної держави визнана на рівні як конституційної теорії, так і практики, в цілому вона залишається надзвичайно дискусійною. Виділяється низка моделей соціальної держави, які різняться підходами до розв'язання соціальних проблем у суспільстві. Україна, не дивлячись на конституційне закріплення власного статусу як соціальної держави, до останнього часу не визначилася з моделлю її реалізації. Посилюється конституційна нерівність реалізації прав і обов'язків народу України і органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Податкова і бюджетна політика держави не забезпечує виконання соціальної функції держави, а навпаки породжує нові конституційні конфлікти у зв'язку з негативними процесами ігнорування волі народу щодо зайнятості населення, оплати праці і нерівності розвитку соціальних послуг.

У контексті реформ за напрямом децентралізації влади постає питання про становлення національної моделі соціальної держави з врахуванням деструктивів, які дістали прояв в процесі реалізації проектів соціальної політики. В той же час, як наголошує відомий австро-американський економіст Йозеф Алоїс Шумпетер, нам необхідно зрозуміти, які нам потрібні відповіді на поставлені життям питання: «прості або корисні». І що «...тут, як і в інших економічних справах, відповіді не бувають одночасно і простими і корисними» [16].

Зрозуміло, що Народу і його владним представникам та науковцям, необхідно приймати надскладні рішення, які потребують окремих змістовних обговорень як напрацьованих так і абсолютно нових стратегічних і тактичних пропозицій. Але це потребує негайної зміни формату і змісту наявних бюрократичних «заформалізованих» дискусій на системний постійно діючий професійний формат, за участю досвідчених практиків з питань забезпечення виконання соціальної функції держави, особливо з питань економічного зростання та збалансованості бюджетної і податкової політики. Основою таких дискусій мають стати конституційні норми головної соціальної функції держави та народовладдя унітарної держави.

Для прискорення підвищення відповідальності державної влади за прогресування соціальних змін у суспільстві необхідно насамперед послабити конституційну нерівність реалізації прав і обов'язків народу України і влади й задіяти в соціалізаційні процеси у повній мірі конституційну норму здійснення народом влади безпосередньо і через органи державної влади та місцевого самоврядування.

Енергетичним поштовхом до подібного перезавантаження влади у реалізації моделі соціальної держави, адаптованої до національних реалій, має стати, на нашу думку, імператив обов'язковості «наділення правами будь-якого суб'єкта з обов'язками і відповідальністю». У такому контексті проблема джерельної бази формування соціальної держави в Україні до останнього часу не ставилася.

Одночасно необхідно на державному

рівні затвердити головні індикатори оцінки роботи центральних і місцевих органів влади, а саме: рівень зайнятості населення та розмір оплати праці за виконану роботу і зменшення рівня бідності населення, особливо в тих домогосподарствах, в яких батьки працюють і утримують та виховують дітей.

В той же час практичною основою перезавантаження влади має стати проведення в країні суцільної інвентаризації законодавчих та нормативних актів щодо виконання соціальної, бюджетної і податкової політики та одночасно всіх об'єктів державної і комунальної власності із подальшим складанням Єдиного державного реєстру народної власності з наданням йому статусу повної доступної публічності.

Ідеологічною основою організаційного процесу забезпечення реалізації конституційних положень «влада народу» повинно стати впровадження нової термінології народовладдя на всіх стадіях бюджетного процесу.

Література.

1. Конституція України [Електронний ресурс] / Із змінами, внесеними законами України від 08 грудня 2004 року N 2222-IV, від 01 лютого 2011 року N 2952-VI, від 19 вересня 2013 року N 586-VII, від 21 лютого 2014 року N 742-VII. – Режим доступу : www.president.gov.ua/ua/documents/konstituciya-ukrayini-rozdil-i.
2. Хара В. Г. Концепція соціальної держави України: проект Закону України / В. Г. Хара, О. М. Стоян, Я. М. Сухий [Електронний ресурс] – Режим доступу: w1.c1.rada.gov.ua/pls/2web2/webproc34?1d=&pf3311=32175&pf35401=120098
3. Мочерний С. В. Соціальна держава // Економічна енциклопедія: У 3-х томах. Т. 3. / С. В. Мочерний (відп. ред.). – К. : ВЦ «Академія», 2002. – 952 с.
4. Скакун О. Ф. Теория государства и права: учебник / О. В. Скакун. – Х. : Консум; Ун-т вн. дел., 2000. – 704 с.
5. Соціальна держава [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B0

BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B0

6. Шаповал В. Конституційна категорія соціальної держави / В. Шаповал // Право України. – 2004. – № 5. – С. 14–19.

7. Ільчук Л. І. Концепція соціальної держави України (проект) / Л. І. Ільчук, А. В. Сивак, А. П. Супруненко [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cpsr.org.ua/?pr=9&id=131>

8. Кірнос І. О. Зміна парадигми соціальної держави / І. О. Кірнос // Вісник Дніпропетровського університету. – Серія «Економіка». – 2012. – № 8 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vestnikdnu.com.ua/archive/201264/kirnos.html>

9. Штейн Л. фон. Учение об управлении и право управления с сравнением литературы и законодательств Франции, Англии и Германии / Л. фон Штейн. – СПб. : А. С. Гиероглифов, 1874. – 674 с.

10. Державна служба статистики України: статистична інформація. [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua. – Назва з екрану.

11. Бюджет України 2015: статистичний збірник. – К. : Міністерство фінансів України, 2016. – 307 с.

12. Доповідь про світовий розвиток «Мислення, суспільство і поведінка» 2015 Міжнародний банк реконструкції та розвитку / Всемирный банк 1818 H Street NW, Washington, DC 20433 [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.worldbank.org

13. Доповідь Комісії з питань здійснення народовладдя щодо розуміння і реалізації конституційних положень «влада народу» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://cau.in.ua/ua/activities/reports/id/dopovid-komisiji-z-pitan-zdijsnennja-narodovladdja-schodo-rozuminnja-i-realizaciji-konstitucijnih-polozhenen-vlada-narodu-705/>

14. Гроф С. Революция сознания: Трансатлантический диалог / С. Гроф, Э. Ласло, П. Рассел; пер. с англ. М. Драчинского. – М. : ООО «Издательство АСТ» и др., 2004. – 248 с.

15. Ільченко В. Бюджет-2017: замість конкурентної економіки уряд буде пострадянську – [Електронний ресурс] – Режим доступу: ntikor.com.ua/articles/126357-bjudhet-2017_zamistj_konkurentnoji_ekonomiki_urjad_buduje_postrad_jansjku

16. Райнерт Э. С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными / Э. С. Райнерт. – М. : Издательский дом Государственного университета Высшей школы экономики, 2011. – 383 с.

ПУТИ РЕФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА В КОНТЕКСТЕ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ УПРАВЛЕНИЯ

Н. Н. Деева, д. э. н., профессор, Институт демографии и социальных исследований имени М. В. Птухи НАН Украины

Обобщены позитивные и негативные стороны функционирования в пространстве раз-

витых стран мира института социальное государство. Определена сущность социального государства и дана оценка обеспечению государством социальности в обществе. Установлены факты формального усиления социальной функции украинского государства на протяжении периода независимости. Обоснована необходимость изменений институциональной среды и предложены мероприятия по перезагрузке власти в реализации модели социального государства, адаптированные к национальным реалиям.

Ключевые слова: социальное государство, социальная функция государства, институциональные реформы, децентрализация управления.

WAYS OF REFORMING THE SOCIAL STATE IN THE CONTEXT OF MANAGEMENT DECENTRALIZATION

*N. M. Deeva, D.E., Prof., Institute of Demography and Social Studies
named after M. V. Ptukha of NAS Ukraine*

Positive and negative aspects of functioning of the institute of social state in the context of developed countries are generalized. The essence of the social state is determined, and the state provision of sociality in society is evaluated. The facts of formal strengthening of social function of the Ukrainian state during the period of independence are established. The need for changes in the institutional environment is substantiated, and measures aimed at reloading the government in the implementation of the social state model adapted to national realities are proposed.

Key words: social state, social function of the state, institutional reforms, management decentralization.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. В. Я. Швецом

Надійшла до редакції 24.01.17.